

Predstavitev knjige o prof. dr. Jožetu Rantu

Predstavitev knjige o prof. dr. Jožetu Rantu (Blaznikov večer 15. maja 1996)

Zadnji dve knjigi *Beg iz pekla* in *Senator s Sv. Trojice*, ki sta izšli pred tremi leti, sta vzbudili veliko zanimanja med bralci zdravniki, zlasti slednja, roman, v katerem sem opisal življenjska pota dr. filozofije prof. Valentina Rožiča, velikega prijatelja koroških Slovencev, pozneje profesorja v Ljubljani in senatorja kraljevega senata v Beogradu. Nekateri med njimi, kot so prijatelj in kolega po stroki in peresu, prim. dr. Franc Štolfa, predstojnica Inštituta za zgodovino medicine na MF v Ljubljani, mag. dr. Zvonka Zupanič-Slavec, dr. Andrej Rant in drugi, so mi predlagali pripravo podobne knjige o prof. dr. Jožetu Rantu, katerega stoletnica rojstva se je bližala. Privolil sem in se lotil tega odgovornega in nič kaj lahkega dela. Mi starejši v zobozdravstvu, žal pa veliko manj mlajše generacije, dobro vemo, kdo je bil in kakšne zasluge ima prof. Rant za nastanek in razvoj slovenske stomatologije.

Tako je po skorajda treh letih intenzivnega dela nastala ta knjiga, ki vam jo želim na kratko predstaviti.

Prof. dr. Jože Rant je bil tudi moj učitelj na postdiplomskem stažu, ki sem ga v celoti prebil na njegovem oddelku, tedaj ko se je šele začejala specializacija iz ortodontije, me je priučil tega dela in mi nato dovolil, da smem v vojaški bolnici odpreti ortodontsko ambulantno. Tedaj sva se zbližala in skorajda postala prijatelja. Spoznal sem njegovo navidezno grobost in v globini duše zasidrano mehkobo, poštenost, tovarištvo, izjemno skrb za bolnika in naraščaj v stroki. Vse to in še kaj mi je pri pisanju lajšalo delo. V veliko pomoč mi je bil njegov sin, kolega dr. Andrej, velik poznavalec očetove zgodovine in časa, v katerem je živel. Njemu, recenzentoma, prof. dr. Mitji Bartenjevu in prof. dr. Ivu Antoliču, ter številnim drugim poznavalcem profesorjeve življenjske poti kakor tudi številnim knjižnicam in arhivom, zlasti Loškemu muzeju za sposojeno bogato gradivo o Loki in Ločanih iz Rantovih let, sem zelo hvaležen.

Jože Rant, po domače Rudarjev Jože, je bil rojen na Godešiču pri Škofji Loki leta 1896. Od številnih mladoletnih otrok sta staršema, zidarju na železnici in kmetu Mihi ter

gospodinji Katri, ostala pri življenju le najstarejša hči Ana in najmlajši sin Jože.

Oče si je želel, da bi sinu omogočil lažje življenje, kot ga je imel sam. Zato ga je spodbujal k učenju, da bi postal na železnici postajenačelnik, ki pričaka in spremi vlak z dvignjenim loparjem in piščalko v ustih, nakar se umakne v varne in tople prostore.

V višje razrede ljudske šole ga je dal v Škofjo Loko. V Kapucinskem samostanu mu je, v zameno za vsakodnevno ministriranje pri jutranji maši, preskrbel hrano. Tja so se zatekali še nekateri revni učenci in berači. Naveličan enolične in revne hrane, ko je iz dneva v dan imel na mizi ričet in samo ričet, je nekega dne zapustil samostan in šolo.

Doma ga je čakal nepopustljivi oče. Prisilil ga je, da se je vrnil v Loko. Hrano mu je preskrbel pri nekem znancu mesarju. V dobri veri, da mu je izboljšal bivanje v Loki, je načrtoval nadaljnje šolanje nadarjenega sina, ki bo postal uradnik in nadaljeval rod Rudarjevih. Toda Jože zopet ni imel sreče. V izbi mu je mesarica iz dneva v dan stregla kuhane goveje kosti, ki jih je, ne da bi se potožil očetu, glodal do zadnjega dne šolanja v Loki.

V šolskih počitnicah je moral pomagati sestri Ani in očetu pri delu na polju. Jože je raje pasel živino, saj se je v teh sicer redkih priložnostih srečal z vrstniki in užival v igri. Pri tem je bil vedno na čelu družine, pa naj so se podili po travnikih ali lovili ribe v Sori, stikali za ptičjimi gnezdi, se pretepali z otroki iz Gorenje vasi, Reteč ali kake druge sosednje vasi, ali metali kamenje v zvon reteške cerkve. Seveda so bili on in njegova družina "zašpecani" in naslednji dan kaznovani z učiteljevo ali župnikovo palico.

Od otroških let se je Jože privajal in utrjeval v delu, ki ga je spremljalo vse življenje.

Jožeta je oče dal v kranjsko gimnazijo. Dobremu in iznajdljivemu dijaku, ki je ljubil materin jezik, ni šlo v glavo, da se jutranji pouk mora začenjati z mašo v nemščini, pa tudi vsi pomembnejši predmeti so bili v tem tujem jeziku. Proti tej krivici do večinskega naroda je lahko protestiral na svoj domiselni način. Ko je namreč prišel na vrsto, da bi začel molitev "Bog ohrani, Bog obvaruj nam cesarja, Avstrijo", je tako močno jecljal, da ga je razkačeni profesor moral oprostiti tega dela bogoslužja.

V Kranju je s kopico sošolcev stanoval pri dijaški gospodinji, potomki slikarske družine Layerjevih, katerih slika Matere Božje še krasi romarsko brezijansko cerkev na Gorenjskem. Seveda, v eni sobi, ki jim je bila za spalnico, učenje in bivanje, ni bilo dovolj prostora za vse dijake, s katerih najemnino se je dijaška gospodinja preživljala. Po nepisanem pravilu so imeli dijaki višjih razredov na voljo postelje, dijaki nižjih razredov pa ležišča v predalih velikih komod. Prav tako so ti zeleni morali starejšim sošolcem čistiti čevlje in biti na razpolago za druga dela, za uslugo pa so jim višjerazredniki pomagali pri učenju. Če pa mlajši niso ubogali, so bili tepeni.

Ob koncu šestega razreda je profesor grščine posumil, da je Jože šolsko nalogo "preplonkal". Zato mu je zagrozil, da se mu bo v naslednjem razredu hudo maščeval. "Ne boš me!" si je rekel Jože in očeta zaprosil, da ga je dal v novomeško gimnazijo, kjer bi stanoval pri poštnem uslužbencu, stricu Francu, ter tako prihranil domačim stroške za njegovo nadaljnje šolanje. To mu je tudi uspelo.

Naj ob tem omenim, kot kuriozum za sedANJI čas ženske emancipacije, naslednje. Tedaj so namreč redka dekleta obiskovala gimnazijo. V Kranju in drugih, tedaj še redkih gimnazijah na Kranjskem, so jim šele okoli leta 1910 šolske oblasti dovolile tovrstno šolanje. Toda dekleta se niso smela družiti s sošolci. Med odmorom so morala v spremstvu učitelja v za ta namen določen prostor, med poukom pa so sedela v strogo nadzorovanih sprednjih klopeh. Jože Rant se spominja, da mu je z edinim dekletom v razredu v novomeški gimnaziji, za katerim mu je silil pogled, uspelo spregovoriti šele ob slovesu na fronto.

Komaj dvajsetletni Jože je z vrstnikom, obetavnim dolenskim pesnikom in slikarjem, soimenjakom Cesarjem, in še nekaterimi drugimi sošolci leta 1915 moral na fronto. Zato so jim predčasno podelili maturitetna spričevala. Razrednik, profesor Breznik, jim je ob tem čestital za zrelostni izpit. Jože pa mu je pred razredom z žalostnim srcem odgovoril: *“Ja gospod profesor, mi smo reif za kanonfuter.”*

Vihra prve svetovne vojne ga je zanesla na kratko šolanje za vojaškega starešino, nato pa na Vršič, kjer je bil priča stradanju tisočerih ruskih ujetnikov, ki so umirali pri gradnji gorske ceste. Nato je šel v bojih proti Italijanom na soško fronto. Leto kasneje je bil hudo ranjen. Ob koncu vojne je poročnik Jože Rant v Škofji Loki z rojakom Vladimirjem Guzeljem, kasnejšim ljubljanskim kirurgom, ustanavljal enote prve jugoslovanske vojske. Prav tedaj so se čez Loko vračali s fronte madžarski vojaki. Vizionar Rant je pohitel. Na železniški postaji, kjer so stopali na vlak, je vojaščine naveličanemu poveljniku pognal v kosti strah pred noži bosanskih vojakov, češ, da jih bodo oborožene napadli. Predlagal mu je, naj vojake umakne iz zadnjega vagona, vanj pa naj spravijo orožje, kar je madžarski polkovnik tudi sprejel. Pred odhodom vlaka je Jože dal znak prijatelju Guzelju, naj odpne zadnji vagon. Tako je Madžare prelisičil in z orožjem oskrbel nastajajočo večjo domačo vojaško enoto.

Jože si je želel postati elektroinženir. K temu so ga vzpodbujali čas in vse večje možnosti za razvoj elektrike, ki jo je Škofja Loka kot prvo mesto na Kranjskem dobila leta 1904. Toda spoznanja in življenjske izkušnje na fronti so bile močnejše. O tej usodni odločitvi kasneje sam pravi: *“Lahko rečem, če ne bi bil v prvi vojni vojak, kjer sem bil priča trpljenju ranjenecv in bolnikov, ne bi nikoli študiral medicine.”*

Generalštabni zdravnik razpadle avstrijske vojske, dr. Janez Šifrer, Jožetov stric po materini strani, mu je omogočil študij, kmalu potem je dobil še Knafljičevo štipendijo. Študij medicine je začel v Gradcu, ga nadaljeval v Zagrebu in oktobra 1923 končal na Dunaju.

Tudi učitelji na univerzi niso kaj dosti simpatizirali s sicer redkimi študentkami. Tako se Jože spominja na primer dunajskega internista prof. dr. Schvosteka, ki je vztrajno sovražil medicinke. Če se je katera pojavila na njegovem predavanju, pa čeprav skrita v zadnjih klopeh, je z ostrim očesom preletel predavalnico, povzdignil nos in rekel: *“Die Luft ist nicht rein.”* Tedaj ni hotel začeti predavanja, dokler se “zrak ni očistil”, oziroma dokler ni ona ali niso one zapustile predavalnice. Takšni so pač bili časi.

Dr. Jože Rant je sekundarij služil v ljubljanski bolnišnici, nato je bil do leta 1926 splošni zdravnik v Škofji Loki. Kmalu si je prizadevalni zdravnik, poln humorja in usmiljenega srca

do revnih, pridobil velik sloves v Loki in njeni širši okolici. Obiskoval je bolnike tudi daleč po Gorenjskem. Zato mu je vedno bolj primanjkovalo časa za druženje z imenitnimi Škofjeločani, za lov in uživanje v naravi. Začenjal se je zanimati za pojave množičnega kariesa zob, za pomanjkljivo kirurško sanacijo čeljustnih poškodb in orofacialnih disgnatij, za katerih zdravljenje na Slovenskem ni še nihče skrbel.

Leta 1926 se je odločil za specializacijo iz zobozdravstva. Potem ko mu oblasti niso hotele pomagati, je na svoje stroške opravil specializacijo na dunajski zobni kliniki. Leta 1928 je opustil splošno prakso in odprl zobozdravniško ordinacijo. Novega znanja željni dr. Rant je bil nenasiten. Tako je tudi na svoje stroške pogosto odhajal po dodatno znanje k svojim prijateljem profesorjem na Dunaj. Pomagali so mu in kmalu si je pridobil znanje tistega časa za delo s področja čeljustne kirurgije in ortodontije. Kmalu je spoznal, da ga kot tovrstnega strokovnjaka potrebuje Ljubljana.

V novozgrajenem ljubljanskem Nebotičniku je leta 1933 s kolegoma, dr. Savom Pircem in dr. Josipom Tavčarjem, najel eno nadstropje, v katerem so si postavili svoje zobne ordinacije, skupno čakalnico, laboratorij, rentgen in administracijo.

S privoljenjem prof. dr. Božidarja Lavriča je na kirurškem oddelku ljubljanske bolnišnice pogosto volontersko zdravil čeljustne kirurške primere, v svoji ordinaciji pa se je ukvarjal tudi z ortodontijo.

Dr. Rant se je relativno pozno vključil v delo Društva zobnih zdravnikov Dravske banovine. Menil je namreč, da v društvu ne mislijo resno, ko so nenehno dvigali vik in krik za delo nekvalificiranih zobozdravstvenih delavcev v zobnih ordinacijah. Vedel je, da jih oblast ščiti, številni zobozdravniki pa so na skrivaj zaposlovali manualno izurjene zobne tehnike in se bogatili na njihov račun. Preprosto si ni želel zapravljati časa v Sizifovem delu. Ko pa so začeli vse glasneje zahtevati ustanovitev po zakonu predvidenega stomatološkega oddelka v bolnišnici, se jim je pridružil. Pred začetkom vojne pa je celo postal član društvenega odbora.

Dr. Jože Rant, ljubljanski zobozdravnik, se je na jesen leta 1936 pridružil klicu škofjeloškega profesorskega ceha k ustanovitvi tukajšnjega muzeja. Tako je bil, poleg dr. Pavla Blaznika, Ivana Veiderja, Franceta in Lovra Planine, Franca Koširja, Antona Ogrina, Steva Šinka, dr. Alberta Homana in Karla Sovreta, tudi on izvoljen v pripravljalni odbor. Hkrati je bilo ustanovljeno Muzejsko društvo, katerega ustanovni član je tudi bil. Prizadeval si je za realizacijo programa društva in muzeja. Tako je z odkopavanjem keltskih gomil na svoje stroške prispeval muzeju nekaj arheoloških predmetov.

Dr. Jože Rant stopa v ospredje zobozdravstvenega dogajanja prav v najtežjem času, v času vojne, ko je šlo za obstoj slovenskega naroda. Na razkosanem slovenskem ozemlju so trije okupatorji začenjali sistematično uničevati gmotne in intelektualne dobrine ter dušiti osvobodilni boj. Že v prvem letu okupacije je veliko zdravnikov splošne prakse pred Nemci pribežalo iz Gorenjske in Štajerske v nekoliko znosnejšo Ljubljano in njeno tako imenovano pokrajino, ki so ju zasedli Italijani. Da bi si lahko dobili delo in z družinami preživelijo vojno, jim je dr. Rant priskočil na pomoč. S peščico sodelavcev je organiziral dva enoletna

zobozdravniška tečaja, na katerih jih je izpopolnjeval za dela v sicer insuficientni zobozdravstveni stroki.

Dr. Rant je z vsemi močmi pomagal v osvobodilnem boju. Pri tem pa se v politiko ni kaj dosti spuščal, ne prej, ne tedaj in niti kasneje.

Ko je dr. Franc Čelešnik, ki ga je Osvobodilna fronta sicer zadolžila za delo z zobozdravniki, na jesen leta 1944 odšel v partizane, je njegovo mesto zasedel dr. Rant. Provokatorji mu dolgo niso mogli do živega. Na pomlad leta 1945 pa se je zataknilo. Ovaduhi so odkrili, da je družinam partizanov in ilegalcev zdravil zobe, za kar je okupator grozil s smrtno kaznijo. Zaprli so ga. Na vrtu zapora je moral opravljati pomladanska vrtnarska dela in čakati na vrsto za odhod na morišče v turjaškem gradu.

Konec vojne se je naglo bližal. Sreča v nesreči je nanekla, da je bilo treba nekemu nemškemu polkovniku operirati čeljust. Poklicali so ga kot edinega na Slovenskem v tem usposobljenega zdravnika. Za nagrado ga je polkovnik pustil na prostost, sam pa je še pravočasno zbežal v svojo domovino.

Do popolne veljave je dr. Jože Rant prišel v letih povelje ureditve zobozdravstva. Konec julija 1945 je bil imenovan za profesorja stomatologije na popolni medicinski fakulteti. Hkrati je bil postavljen za predstojnika Stomatološke klinike, ki jo je šele moral ustanoviti. Zaupali so mu načrtovanje in organizacijo javnega zobozdravstva, zobozdravstvenih šol in organizacij. V pomoč za izvršitev teh in številnih drugih nalog je zbral okoli sebe sodelavce iz vrst vseh stopenj izobrazbe v zobozdravstvu. Zavihali so rokave in iz nič so gradili, ne meneč se za delovnik in plačilo. Kmalu so se začeli kazati vidni rezultati. Njegovega znanja in življenskih izkušenj je bilo deležno novonastajajoče zobozdravstvo tudi v nekaterih drugih republikah tedanje Jugoslavije. Dodatno strokovno in organizacijsko znanje si je s sodelavci pridobival na najboljših klinikah Evrope.

Dr. Jože Rant je bil dolga leta na čelu vseh večjih vodilnih funkcijah doma in član mnogih mednarodnih stanovskih organizacij in zobozdravstvenih inštitucij. Z leti je izšolal številne mlade kadre, ustanovil in dolga leta vodil enotno Društvo zobozdravstvenih delavcev Slovenije, pisal članke in knjige, dvigal ugled stroke doma in v tujini, ustanovil specialistične veje v stomatologiji, vzgojil prve specialiste. Za vse to je bil deležen številnih domačih in tujih priznanj in odličij. Gmotno pa je postal revnejši kot kadar koli doslej. O tem je sam nekoč rekel: *“Nikdar si nisem želel bogastva. Mene je zadovoljeval pacient. Če mi je uspelo pri delu in če je bil on zadovoljen, je bilo to zame največje bogastvo, pohvala in odlikovanje.”* Na mlajše v stroki pa je, kot v oporoki naslovil naslednje želje: *“Bodite vestni in pošteni do študija, bolnika, naroda in oblasti. Zavedajte se, da študirate za dobrobit bolnika. Kdor se bo z vso silo posvetil študiju, poklicu in bolniku bo uspel. To zahtevajo od vas bolniki, vaši starši in naša družba.”*

Dr. Jože Rant je bil organizator in strokovnjak evropskega slovesa. Kot rečeno, je bil član številnih mednarodnih strokovnih in stanovskih organizacij, na katere je prenašal svoje izkušnje in črpal nova spoznanja za napredek domačega zobozdravstva. Njegove zasluge za organizacijo povsem novega zobozdravstva pri nas so mnogotere. Od vseh bodo nas in

prihodnje rodove spominjale nanj zlasti tri: usposabljanje prvih kadrov, stomatološka klinika in organizacija novega, socialnega, delovnemu človeku dostopnega zobozdravstva.

Žal pa ta veliki Škofjeločan nezadržno odhaja v pozabo. O tem sem se prepiral v pogovorih z mlajšimi zobozdravstvenimi delavci in na predavanjih študentom. To je bil tudi eden od razlogov za pisanje knjige o njem. Koliko mi je oziroma mi bo pri tem uspelo, pa naj presodijo bralci.

Prav zato sem bil pobudnik za postavitve njegovega doprsnega kipa v predverju njegove ljubljene klinike. Naj bi njegov lik dolgo spominjal mlajše rodove zobozdravstvenih delavcev na našega prvega učitelja in organizatorja sodobnega zobozdravstva. To spominsko obeležje smo prejšnji mesec, v dneh njemu posvečenega simpozija, tudi slavnostno odkrili.

Sluteč, da se mu bliža konec, je dr. Jože Rant še poslednjič obiskal rojstni Godešič in se poslovil od domačih in prijateljev iz ljubljene Škofje Loke. Na kresno noč, leta 1972, je prenehalo utripati njegovo plemenito srce.

Pri pisanju knjige se zavedam nekaterih pomanjkljivosti. Namreč, kaj veliko pisati o njem kot godeškem mladeniču in škofjeloškem zdravniku, si nisem upal, saj se bistvo njegovega prikazovanja nanaša na leta med drugo svetovno vojno in zlasti po njenem koncu, ko stopa v ospredju vsega dogajanja v zobozdravstvu na Slovenskem in deloma v tedanji Jugoslaviji. Priznam, da se nisem kaj dosti spuščal tudi v opisovanje njegove lovske in vsakršne druge naravovarstvene dejavnosti, ker v tem nisem veliko doma.

Prizadeval pa sem si ga prikazati takšnega, kakšen je bil kot zdravnik, vzgojitelj, humanist, poštenjak in človek, ki je ljubil resnico in odkrit dialog. Torej takšnega, ki se je dejansko razdal za druge, za študenta, sodelavca, zlasti za bolnika, v dobro katerega je študiral in vsa zrelostna leta dela, ne meneč se za porabljeni čas in plačilo.

Nekaterim njegovim nasprotnikom, saj si jih vsakdo nekaj nabere v svojem življenju, sedaj ni pogodu, da sem ga s knjigo postavil na mesto, ki mu v naši zgodovini pripada. Počutijo se prikrajšane za dela, ki niso bila njihova. Vendar pozabljajo, da se zgodovina ne pusti dolgo potvarjati.

Dragi Škofjeločani! Bodite ponosni na prof. dr. Jožeta Ranta in na to, da lahko med številne vaše velike ljudi, prištejete njegovo večno živo ime, ime očeta slovenskega zobozdravstva.

Spoštovani: Morda sem vam preveč razkril vsebino knjige. Kljub temu pričakujem, da jo boste brali, saj je v njej še veliko takega, kar bi vas utegnile zanimati. Pri pisanju sem si prizadeval, da bi bila berljiva in razumljiva za vsakogar. Naj ob koncu omenim še to, da sem skozi Rantov življenjepis poskušal delno prikazati tudi zgodovinski čas naroda, njegovega zobozdravstva, splošnega zdravstva in še kaj. Morda boste v knjigi našli imena svojcev, znancev ali prijateljev.

Da je lahko knjiga pravočasno zagledala luč sveta (namreč pred spominsko proslavo 100-letnice Rantovega rojstva), se moram za delno kritje stroškov tiska zahvaliti Ministrstvu za zdravstvo, Dekanatu Medicinske fakultete in Občini Domžale.